

Να επιστρέφεις

Από τον ΝΙΚΟ ΒΑΤΟΠΟΥΛΟ

Γκαζμέντ Μ. Καπλάνι,
Μικρό ημερολόγιο συνόρων,
Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη
2018, 192 σελ.

Γκαζμέντ Μ. Καπλάνι,
Λάθος χώρα, Επίκεντρο,
Θεσσαλονίκη 2018, 200 σελ.

Η περίπτωση του Γκαζμέντ Καπλάνι είναι μοναδική. Αυτή η απόλυτη εκτίμηση χρήζει μιας επεξήγησης. Και μάλιστα, πάνω απ' όλα έχει ανάγκη μιας ορισμένης απόστασης, της απόστασης που δίνει ο χρόνος, αλλά και η εμπειρία και ο στοχασμός πάνω σε όσα συνέβησαν, πάνω σε όσα συμβαίνουν.

Τον Γκαζμέντ Καπλάνι, τον Γκάζι, τον αγαπητό σε όλους τους δημοσιογράφους του καθιερωμένου Τύπου, τον είχα γνωρίσει και εγώ, τα χρόνια της «χρυσής εποχής», όταν αρθρογραφούσε στα *Νέα*. Η παρουσία του Γκάζι στον αθηναϊκό Τύπο είχε μια φαινομενική κανονικότητα, παρά τη συχνά αμφίσημη, στοχαστική και πικρή θεματολογία της αρθρογραφίας του. Στην Ελλάδα του 2000, ο Γκάζι Καπλάνι ήταν ένας άνθρωπος της δημόσιας σφαίρας. Μια αναγνωρίσιμη υπογραφή.

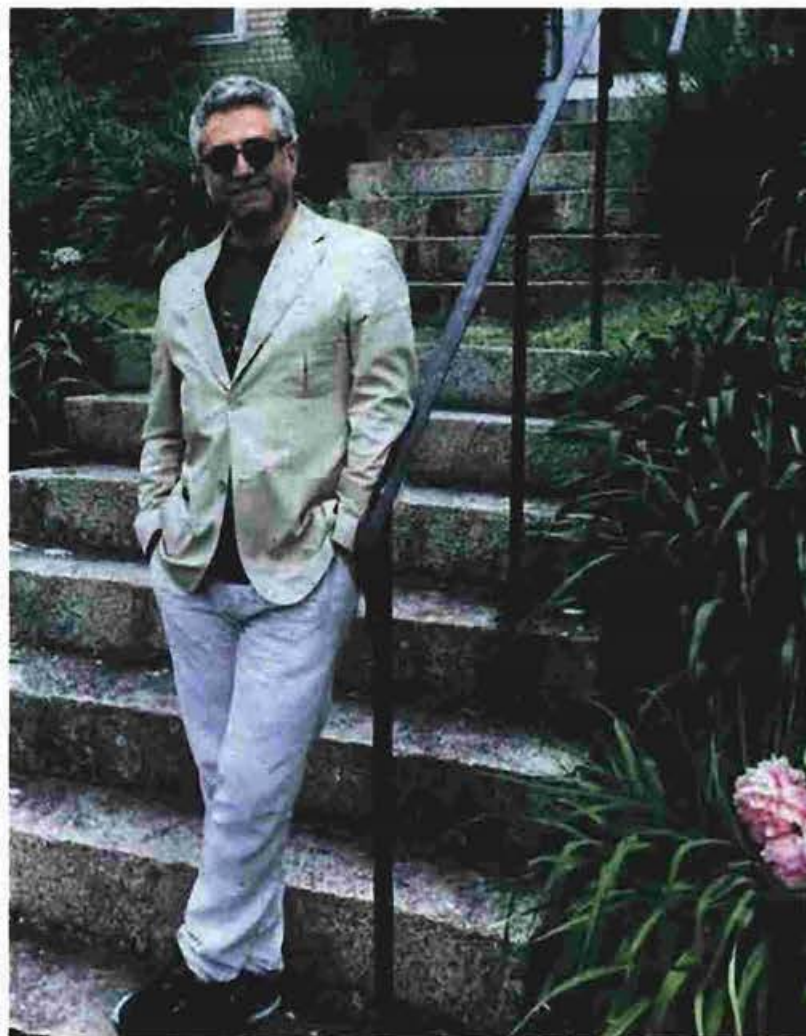
Λίγα ήξερα τότε. Όσα έμαθα εκ των υστέρων για τον Γκαζμέντ Καπλάνι, για τη σωματική και ψυχική ταλαιπωρία του, για τον αγώνα του να κατακτήσει την ελληνική γλώσσα σε αξιοθαύμαστη επάρκεια, για την επιθυμία του για πλήρη ένταξη, με κλόνισαν.

Και με κλόνισαν όχι μόνο γιατί συναισθάνθηκα εκ των υστέρων ότι η «καθημερινότητα» του Γκάζι (και του κάθε Γκάζι) μόνο εύκολη δεν ήταν αλλά και γιατί είδα τον εαυτό μου (και πολλούς ακόμη σαν εμένα) στη μετέωρη ασφάλεια κάποιων ρευστών βεβαιοτήτων, που, έκτοτε, και αυτές, έγιναν συντρίμια, κατακρημνίστηκαν. Άλλες γκρεμίστηκαν σταδιακά, και άλλες απότομα και η πτώση τους συνοδεύτηκε από κρότο.

ΕΓΚΛΩΒΙΣΜΟΣ ΣΤΑ ΣΥΝΟΡΑ

Υπάρχει ένα διαρκές παιχνίδι ρό-

Ο Γκαζμέντ Καπλάνι, που γεννήθηκε στην Αλβανία, έζησε στην Ελλάδα, ονειρεύτηκε να γίνει ευρωπαίος πολίτης και εργάζεται σε αμερικανικό Πανεπιστήμιο, εξελίσσεται σταδιακά σε μεγάλο αφηγητή. Αυτό ήταν κάτι που ανέκαθεν τον χαρακτήριζε, από την εποχή, ακόμη, της δημοσιογραφικής του θητείας στον ελληνικό Τύπο, όταν γινόταν αφηγητής ανθρώπινων ιστοριών. Επί της ουσίας, αυτό κάνει πάντα, μόνο που ο σκοπός του δεν είναι να τέρπει, δεν είναι να διηγείται ευχάριστες ή δραματικές μυθοπλασίες, αλλά να ενοχλήσει εφησυχασμένες συνειδήσεις.

Ο Γκαζμέντ Καπλάνι.

λων και θέσεων. Σήμερα, πολλά χρόνια αφ' ότου ήμουν εν τη πράξει συνάδελφος με τον Γκάζι Καπλάνι, έχουν έρθει τα πάνω κάτω. Και αν ο κόσμος έχει αναποδογυρίσει τα τελευταία δέκα χρόνια, αυτό δεν σημαίνει πως όλα ανακατεύτηκαν ή έγιναν δυσεύρετα ή δυσνόητα. Το έφερε έτσι η ζωή, ώστε ο Γκάζι Καπλάνι, στα δύσκολα χρόνια της εποχής μας, με όλους εμάς μάρτυρες κοινωνικών μετασχηματισμών αδιανόητων έως πριν από λίγα χρόνια, να διεκδικήσει μια φωνή μεγαλύτερης εμπέλειας ακριβώς λόγω της βαθιάς παθογένειας του ελληνικού κράτους, της ελληνικής κοινωνίας, της βαλκανικής ενδο-

σκόπησης.

Η Ελλάδα είχε τη συνταγή της σωτηρίας. Η Ελλάδα είχε και τη σοπρά της πικρίας.

Δύσκολο για έναν Βαλκάνιο να δει τον εαυτό του μακριά από την ταυτότητα του έθνους, της κοινότητας, των συνόρων. Είναι αξιοπερίεργο πόσα μοιραζόμαστε οι Βαλκάνιοι όταν εγείρονται τέτοια ζητήματα.

Για τον Γκαζμέντ Καπλάνι, η ίδια η ιδέα των συνόρων, των πάσης φύσεως συνόρων, έγινε κυρίαρχη όχι μόνο στην καθημερινότητά του αλλά και στη λογοτεχνία του. Στην αρχή ήταν αυτονόητο, νομοτελικό, μια αναπόδραστη συνθήκη.

Στη συνέχεια έγινε υποχρεωτικά, μια επιβληθείσα αναγκαιότητα. Και μια διαρκής, βασανιστική υπενθύμιση. Της προέλευσης και του προορισμού.

Θεωρώ εξόχως επίκαιρη την επανέκδοση του πρώτου βιβλίου του Γκαζμέντ, *Καπλάνι Μικρό Ημερολόγιο Συνόρων*, από τις εκδόσεις *Επίκεντρο*, καθώς όλα όσα είχαν κατατεθεί εκεί, έχουν αποκτήσει διάρκεια. Έχουν αποκτήσει ένα σχήμα διαρκούς ζωτικότητας, όσα ο Γκάζι είχε γράψει σε εκείνο το βιβλίο-μαρτυρία, που, όπως απέδειξαν οι εξελίξεις, έγινε κλασικό.

Είναι πράγματι μια ήττα για την ανθρωπότητα όλα όσα δραματικά και αληθινά γράφει ο Γκαζμέντ Καπλάνι στο *Μικρό Ημερολόγιο* να παραμένουν, σχεδόν 30 χρόνια μετά, μια ανοικτή πραγματικότητα. Με άλλους, ίσως, τεχνικούς όρους, αλλά ανθεκτικά στον σκληρό πυρήνα τους.

Ο Γκαζμέντ Καπλάνι εξελίσσεται σταδιακά σε μεγάλο αφηγητή. Αυτό ήταν κάτι που ανέκαθεν τον χαρακτήριζε, από την εποχή, ακόμη, της δημοσιογραφικής του θητείας στον ελληνικό Τύπο, όταν γινόταν αφηγητής ανθρώπινων ιστοριών. Επί της ουσίας, αυτό κάνει πάντα, μόνο που ο σκοπός του δεν είναι να τέρπει, δεν είναι να διηγείται ευχάριστες ή δραματικές μυθοπλασίες, αλλά να ενοχλήσει εφησυχασμένες συνειδήσεις.

Εχω την εντύπωση πως η λογοτεχνική παραγωγή του Γκαζμέντ Καπλάνι είναι πλέον δομικό υλικό μιας λογοτεχνίας που ωθεί τους αναγνώστες στην αυτοσυνειδησία.

Η ένταξη και η απένταξη, η μρωδιά του φόβου και η σκιά της ήττας, οι διαρκείς επαναγραφές ενός βλέμματος που σαρώνει όχι μόνο το περιβάλλον αλλά και το εσωτερο γεωφυσικό και ψυχικό τοπίο γίνονται ένας αγώνας, μια σκυταλοδρομία ανάμεσα σε νικητές και ηττημένους, ανάμεσα σε τυχερούς

Αρχείο Γκαζμέντ Καπλάνι

Αύγουστος 1991. Τουλάχιστον 10.000 Αλβανοί δραπέτευσαν με το πλοίο Viora στο Μπάρι. Δυστυχώς γι' αυτούς, η Ιταλία τους επέστρεψε στη χώρα τους, στην πιο δύσκολη περίοδο για την ουσιαστική επανίδρυση του αλβανικού κράτους. Η περίοδος αυτή τραυμάτισε βαθύτατα όσους έζησαν στην κόψη – και οι χώρες υποδοχής όσων δραπέτευσαν με επιτυχία δεν φρόντισαν να επουλώσουν το τραύμα.

και άτυχους, ανάμεσα σε όσους πάλεψαν για μια ταυτότητα τιμής και αξιοπρέπειας, και όσους επιλέγουν να επιζούν στα τοπία της απώλειας.

ΑΠΩΛΕΙΕΣ ΚΑΙ ΠΥΡΡΑΙΣΜΟΙ

Στο νέο του μυθιστόρημα, *Λάθος Χώρα*, ο Γκαζμέντ Καπλάνι μας οδηγεί στην ουτοπική πόλη Τερς στην Αλβανία. Και εδώ, όπως παντού στον κόσμο του Καπλάνι, υπάρχει το δίπολο του στέρεου και του ρευστού. Σε αυτόν τον κόσμο αναφέρεται με πρωτεύουσα σημασία η αξία της επιλογής.

Ο ήρωας, ο Καρλ, επέλεξε να φύγει, αρχικά για την Ελλάδα, και αργότερα για την Αμερική. Ο αδελφός του, ο Φρεντερίκ, επέλεξε να μείνει στο Τερς. Όπου και να πας, μονολογεί, όσο όμορφα ή πλούσια και αν είναι τα μέρη τα ξένα, δεν υπάρχει τίποτε τόσο γλυκό, τόσο καθησυχαστικό, όσο η πατρίδα.

Ακόμη και αν η πατρίδα είναι το Τερς.

Διαβάζοντας το νέο βιβλίο του Γκαζμέντ Καπλάνι ένιωσα ότι έχει πλέον ολοκληρωθεί μέσα του μια οριστική μετακίνηση από τον κόσμο του 1990 και τον κόσμο του 2000. Και η μετακίνηση αυτή οφείλει πλέον να σηματοδοτηθεί. Εδώ, υπάρχει η γνώση. 'Η καλύτερα η επίγνωση των πικρών και ατέρμων κύκλων.

Οι άνθρωποι στη ζωή του Καρλ, του ήρωα του βιβλίου, οι γυναίκες που συνάντησε, με ένα στοιχείο τυχαιότητας, και που έγιναν θρυαλλίδες αλλαγής πλεύσης, συγκροτούν ένα χορό παρατηρητών ή εμμέσων σχολιαστών σε μια ζωή που έχει βαλθεί να προχωράει μόνο μπροστά.

Ο Καρλ ξέρει. Έχει τώρα πια κατακτήσει τις ψευδαισθήσεις και ξέρει ότι ούτε Γη της Επαγγελίας υπάρχει ούτε μονοπώλιο ατυχίας ή προκοπής. Η δική του επιλογή είναι να προχωράει, όχι αναγκαστικά

σε ευθεία γραμμή.

Ο έντονος συμβολισμός, που διαπνέει το νέο βιβλίο του Γκαζμέντ Καπλάνι, με πυκνές κορυφώσεις όπως στην κηδεία της Φατιμίρα, ορίζει –ενδεχομένως– ένα σημείο νέας αφετηρίας.

Το *Λάθος Χώρα* είναι ένα βιβλίο για τις απώλειες και τις ψευδαισθήσεις, ένα βιβλίο για την Αλβανία και τα Βαλκάνια, αλλά πιστεύω ότι πάνω από όλα είναι ένα βιβλίο για την πάλη με τον εσωτερικό εαυτό. Ο Γκαζμέντ Καπλάνι διοχετεύει την εμπειρία του με οικονομία και παράγει στιγμές πυκνής έντασης και δραματικότητας.

Σε μια καμπή της ζωής του, όπως αυτή είναι σήμερα, διακινδυνεύοντας με μεγάλη δόση αυθαιρεσίας να τολμήσω μια ερμηνεία, ο Γκαζμέντ Καπλάνι μοιάζει να είναι έτοιμος για ένα νέο κύκλο στην ωριμότητα της μέσης ηλικίας. Με πολλές απογοητεύσεις και πίκρες, όπως την απόρριψη από την επίσημη Ελλάδα, όπου, όμως, έχει

τόσους και τόσους φίλους και ανθρώπους που τον εκτιμούν, αλλά και με μεγάλες κατακτήσεις, στην Ελλάδα και τώρα στην Αμερική, ο Γκαζμέντ θυμίζει εκείνους που επιστρέφουν με μεγαλύτερη επιθυμία αλλά και μεγαλύτερη απόσταση ταυτόχρονα.

Ο Γκάζι του 2000 είναι παρελθόν, όπως παρελθόν είναι και η Αλβανία και η Ελλάδα εκείνης της εποχής. Τώρα, τα ζητήματα των βασικών επιλογών τίθενται με άλλους όρους και με γνώμονα την αυτοεξέλιξη πάνω στον καμβά κοινωνιών που διατηρούν και επιμένουν να συντηρούν σκληρούς και αντιδραστικούς πυρήνες.

Ο κόσμος δεν πάει απαραίτητα μπροστά, μάλλον το αντίθετο. Αλλά ο Γκαζμέντ Καπλάνι θα έχει πάντα μια ιστορία να αφηγηθεί. Η επιμονή του συγκινεί. Όπως συγκινεί αυτό που κατέκτησε: να κινείται ανάμεσα σε διαφορετικές πολιτισμικές ταυτότητες φέροντας πάντα την επιθυμία και τον νόστο. ■